

SBM1360 Jeksen I

Kulturhistorisk rapport

Adslev sogn, Hjelslev herred, tidl. Skanderborg amt. Sted nr. 16.02.01. SB.nr.12

Kulturhistorisk rapport for udgravningen af en stormandsgård fra ældre romersk jernalder (år 0-150 e.Kr.), foranlediget af råstofudvinding ved Jeksen nord for Stilling. Ved udgravningen blev der fundet et indhegnet gårdsanlæg, som bestod af 2 langhuse og 7 mindre huse samt flere hegnforløb. Der blev ikke fundet spor af den sløjfede jernaldergravhøj, sb. 12, som ifølge sognebeskrivelserne har ligget midtpå det udgravede areal. Daglig leder af udgravningen var Anja Vegeberg Jensen, Skanderborg Museum, marts-maj 2013.

SKANDERBORG MUSEUM

Indhold

Abstract	4
Undersøgelsens forhistorie	4
Administrative data	5
Topografi, terræn og undergrund	5
Målesystem	6
Øvrige data	6
Udgravningsmetode	7
Undersøgelsens resultater	7
Gårdsanlægget:	7
Hus K1:.....	7
Genstandsmateriale:	9
Tolkning og datering:.....	10
Hus K2 med omkransende hegn K14:.....	10
Hegn K14:.....	11
Genstandsmateriale:	12
Tolkning og datering:.....	13
Hus K3:.....	14
Genstandsmateriale:	15
Tolkning og datering:.....	16
Hus K4:.....	17
Genstandsmateriale:	19
Tolkning og datering:.....	19
Hegn K5:.....	19
Hegn K6:.....	20
Hegn K7:.....	21
Genstandsmateriale:	24
Tolkning og datering:.....	24
Hus K8:.....	25
Genstandsmaterialet:	25
Tolkning og datering:.....	26
Hegn K9:.....	26
Genstandsmateriale:	27

Tolkning og datering:.....	27
Staklade K10:	27
Hus K11:.....	28
Tolkning og datering:.....	28
Hus K12:.....	28
Tolkning og datering:.....	29
Hegn K13:	30
Genstandsmateriale:	30
Tolkning og datering:.....	31
Staklade K15:	31
Genstandsmateriale:	32
Tolkning og datering:.....	32
Andre interessante anlæg på pladsen:.....	33
Anlæg A162:	33
Anlæg A770:	33
Samlet vurdering af gårdsanlægget:	34
Fremtidigt arbejde på stedet.....	35
Litteratur:.....	35
Tidstavle:	36

Abstract

Ved forundersøgelsen blev der registreret bebyggelsesspor i form af stolpehuller og en hel del gruber, og flere af stolperne kunne relateres til formodede huskonstruktioner. Under den systematiske udgravnings muldafrømning blev det imidlertid klart, at de anlæg, som man i forundersøgelsen gik ud fra var gruber, viste sig at være meget store stolpehuller, som udgjorde 2 langhuse og flere mindre huse, alle med meget store tagstolpehuller.

Bebyggelsen dateres ud fra keramikken, som rummede bl.a. x-formede hanke, ornamenteret keramik og facetterede rande, til ældre romersk jernalder (år 0-150 e.Kr.). Der blev ikke fundet spor efter den sløjfede jernaldergravhøj, sb.12, som er anlagt ovenpå bebyggelsen efter at denne er blevet opgivet.

Figur 1: Lokalteten Jeksen I med markerede huse og hegnsforløb.

Undersøgelsens forhistorie

Forundersøgelsen og den efterfølgende udgravning blev foretaget forud for indvinding af råstof, og det er planen, at det udgravede område skal fungere som oplagsplads.

I området ligger en del overpløjede gravhøje. Højene ligger jævnt spredt i området og der ses i alt 7 høje, som former en halvcirkel syd, vest og nord for gravhøj sb.12. Landskabet omkring Jeksen er meget kuperet, og man har placeret højene på bakketoppe i landskabet. I den pågældende gravhøj sb. 12 er der i 1838 fundet en guldring sammen med nogle lerkarskår. Fundet skete ikke i forbindelse med en arkæologisk udgravning, men derimod ved den begyndende sløjfning af gravhøjen. I 1838 har højen stadig en randstenskæde, som ved sognebeskrivelsen i 1896 helt er forsvundet, og højen beskrives her som værende fuldstændig sløjffet. Idag ses der kun en let forhøjning på bakketoppen.

De mange jernalderhøje samt de rige gravfund, der er udgravet gennem tiden, bl.a. ved Karolinehøj og Stilling Trehøje, tyder på et interessant jernaldermiljø i området.

Figur 2: Billederne ovenfor er genstande fra Karolinehøj: Til venstre ses en sølvfibel med guldindlagt ornamentik, til højre ses en snoet guldring.

Administrative data

Forud for etablering af nyt råstofudvindningsområde har privat bygherre anmodet Skanderborg Museum om at udgrave et afgrænset område omkring højtomten sb.12 på ca. 3850 m².

D. 25. februar 2013 godkender Kulturstyrelsen budgettet.

D. 9 marts 2013 godkender bygherre budget.

D. 19. april 2013 godkender Kulturstyrelsen et tillægsbudget.

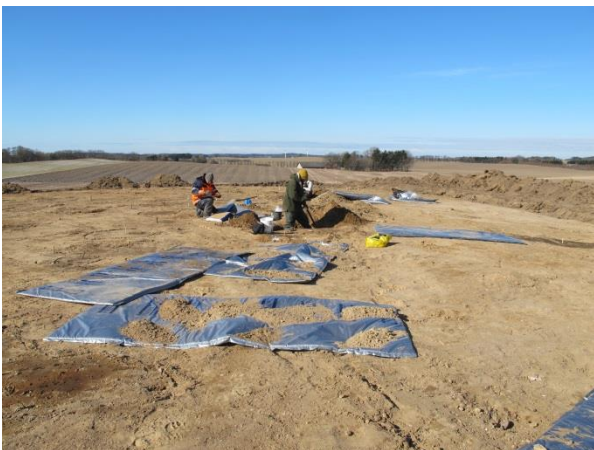
Bygherre: Jørgen Nielsen, Bakkelyvej 2, 8680 Ry. Tlf. 86893622, e-mail: jn@topas.dk

Ansvarlig for undersøgelsen: Skanderborg Museum, Adelgade 5, 8660 Skanderborg.

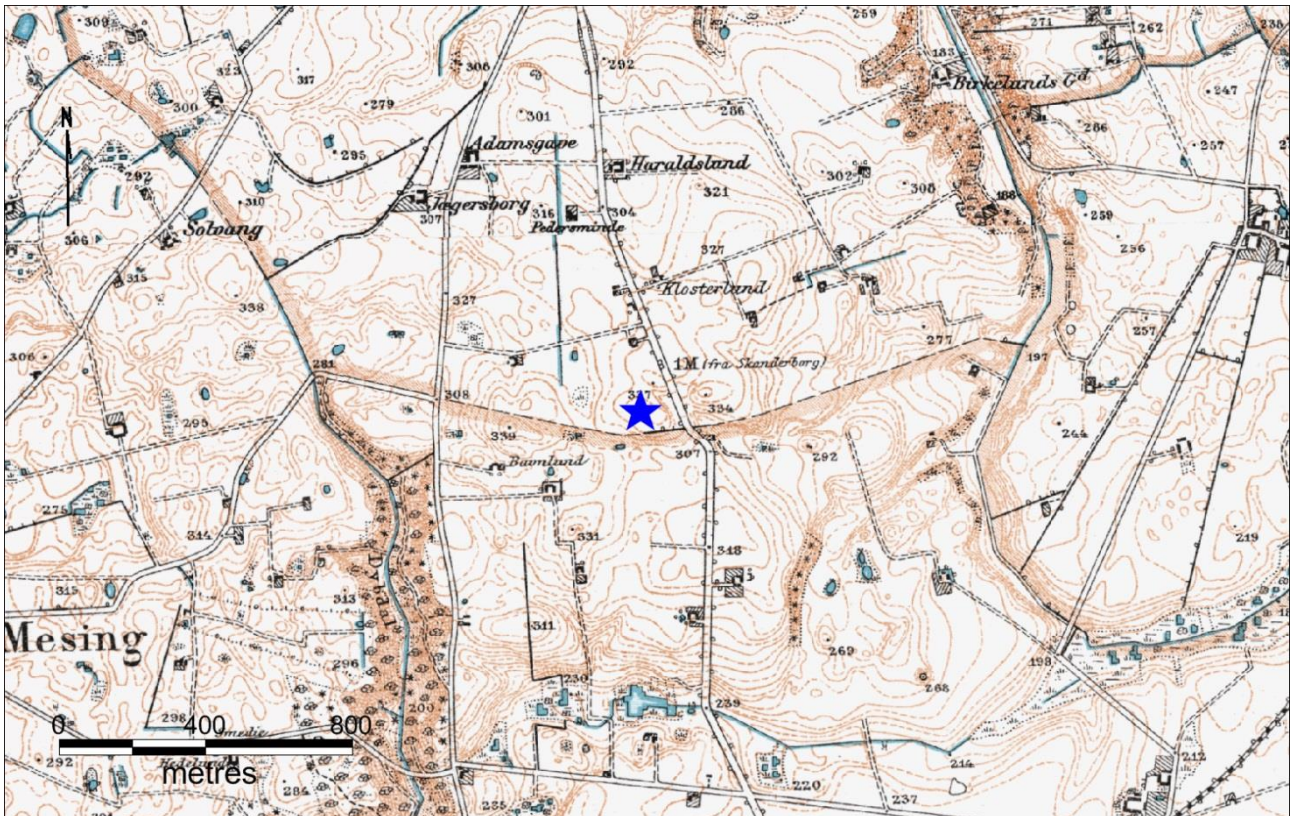
Dokumentationsmaterialet bestående af fund, fotos, tegninger og beretning opbevares på Skanderborg Museum, Adelgade 5, 8660 Skanderborg.

Topografi, terræn og undergrund

Det berørte område ligger højt i terrænet omkring kote 106 over DNN. Terrænet falder jævnt mod alle sider og området er præget af bakkeøer mellem lavere flade områder. Undergrunden er blandet, men består primært af let leret sand med lommer af sand og gruset sand. Pløjelaget er nogle steder 15 cm tykt, men er oftest omkring 20 cm tykt.

Figur 3: Der graves på bakketoppen.

Figur 4: Den blå stjerne markerer udgravningen. Kort og Matrikelstyrelsen.

Målesystem

Alle anlæg og grøfter blev målt op med GPS i projektion Euref 89 Zone 32. Herefter blev data konverteret til GIS-programmet Mapinfo via ArkDigi.

Øvrige data

Forundersøgelsen påbegyndtes den 11. marts 2013 og afsluttedes den 17. maj 2013.

Bygherre sørgede selv for maskinkraft, både til afrømning og tildækning. Arbejdet blev udført med en rendegraver med 2m bred rabatskovl. Forskellige maskinførere med vekslende arkæologisk afrømningserfaring gav et noget ujævnt resultat flere steder.

Det arkæologiske arbejde blev udført af arkæologistuderende Morten Valdorff Rasmussen, arkæolog Kasper Rind, arkæologistuderende Karl Hjalte Maack Raun, arkæologistuderende Ditte Skov Jensen, arkæolog Audur Halldorsdottir, arkæolog Kåre Gyldenløve samt arkæolog Anja Vegeberg Jensen (daglig leder).

Udgravningen påbegyndtes i starten af marts måned, men varede kun en uges tid, da det satte ind med massiv frost og snevejr. Derfor blev det besluttet at indstille udgravningen indtil vejret blev bedre, grundet de komplicerede fundforhold.

Udgravningen blev genoptaget sidst i april. Det var stadigvæk ret køligt, men ellers hovedsageligt tørt, klart og solrigt. Ditte Skov Jensen samt Anja Vegeberg Jensen har stået for indtastning af data i MUD, Museernes udgravningsdatabase. Anja Vegeberg Jensen har desuden stået for fundbeskrivelse.

Udgravningsmetode

Udgravningsfeltet blev muldafrømmet med maskine af flere omgange. Anlæggene blev GPS-indmålt lige efter muldafrømningen, da eventuelle regnbyger ellers ville kunne udviske indridsningerne omkring anlæggene. Efterfølgende blev udvalgte anlæg snittet med håndskovl og registreret. I dette tilfælde blev alle tagbærende stolper i husene samt enkelte vægstolper snittet. Stolper i hegnsforløb samt nogle få gruber med keramik i overfladen blev snittet. Anlæg, som ikke indgik i en tydelig konstruktionskontekst, blev ikke snittet. Denne prioritering er gjort ud fra et tidsmæssigt/økonomisk hensyn, da udgravningen af husene viste sig at være meget omfattende og tidskrævende.

Enkelte interessante anlæg blev desuden tømt helt efter snit. Udvalgte anlæg blev fotograferet. Prøver af trækul og jord til makrofossilanalyse blev indsamlet fra udvalgte anlæg, og fund blev indsamlet. Der er taget jordprøver fra 2 huse, det omgivende hegn samt en enkelt kogestensgrube. Disse prøver er floteret på Moesgård Museum, og en naturvidenskabelig kursorisk gennemgang af det makrofossile materiale er blevet foretaget. Jordprøverne er primært taget med henblik på C-14 datering, men også med henblik på eventuelt at kunne klarlægge funktionen af hustomterne.

Undersøgelsens resultater

Gårdsanlægget:

Enheden består først og fremmest af 2 langhuse. I direkte forlængelse af hvert af disse huse ud mod øst ses et mindre hus. Desuden ligger der mod nordvest tre huse, der sandsynligvis skal ses som økonomibygninger. Mod syd ses et mindre hus med 3 stolpepar og mod øst ligger en lille staklade. Inde på bopladsen ses flere hegnsforløb.

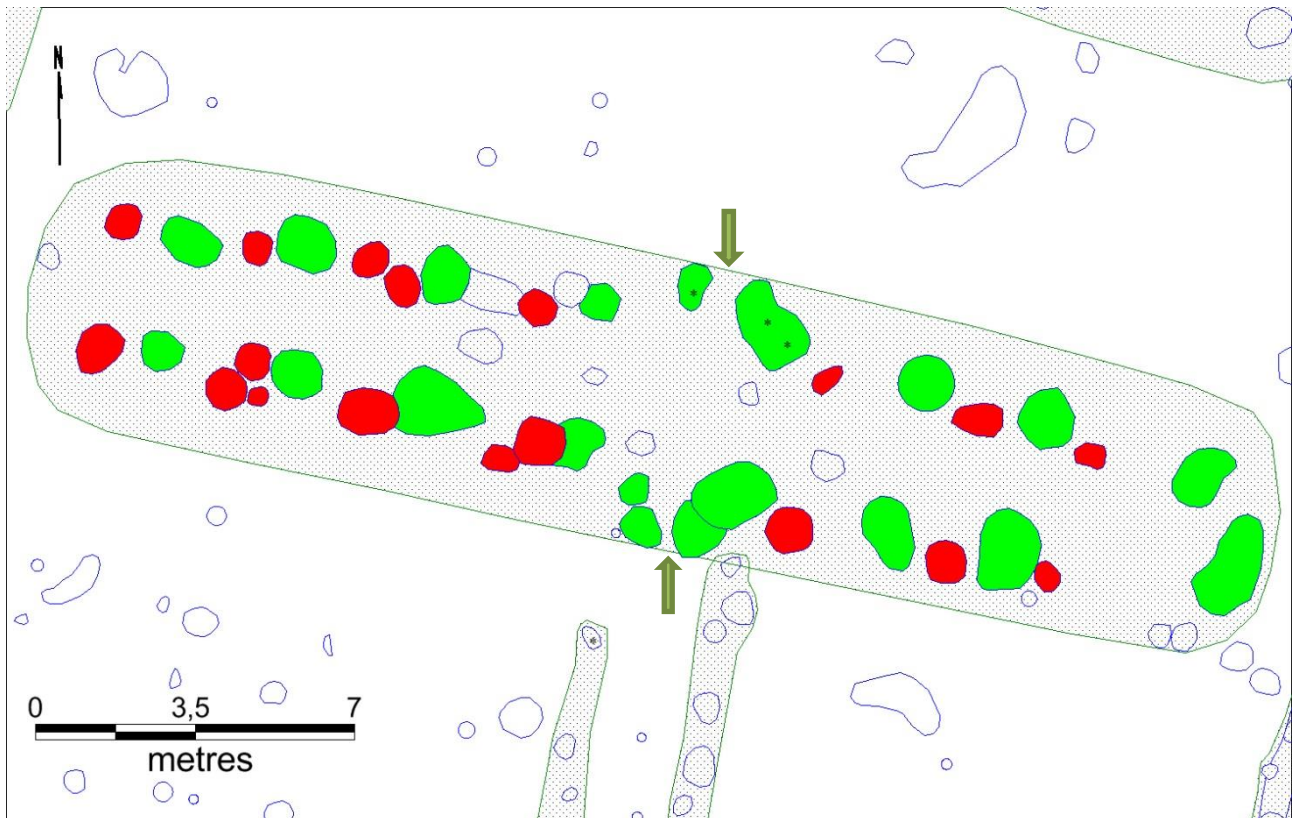
Det hele har været omkranset af et hegn. Hegnet har været sat i en lav grøft, der kan følges stort set hele vejen rundt om anlægget.

På grundlag af bygningernes lidt usædvanlige træk, eksempelvis deres længde, stolpehullernes størrelse og flere specielle bygningsdetaljer kombineret med det faktum, at der ovenpå gårdsanlægget anlægges en gravhøj hvori der er fundet en guldring, må pege i retning af at beboerne har tilhørt en social rangklasse, som ligger et stykke over menigmand. Her har vi sandsynligvis at gøre med en stormandsgård, som har været beboet af en person med en vis magt i lokalsamfundet.

Herunder følger en beskrivelse af hus- og hegnskonstruktioner. Der henvises til konstruktionsbeskrivelsen nederst i anlægsbeskrivelsen, hvis man vil se en detaljeret liste med A-numre i den pågældende konstruktion.

Hus K1:

Treskibet langhus, orienteret VNV-ØSØ. Længde ca. 27 meter, bredde 6,2 meter ved indgangen. Der kan udskilles 2 tydelige byggefaser i dette hus: Fase 1 er den ældste fase (grøn farve på billedet), mens fase 2 er yngre (rød farve på billedet).

Figur 5: Langhus K1. Ældste fase markeret med grøn, yngste fase markeret med rød. Indgange er markeret med pile.

Fase 1 består af 8 tagstolpepar. Det østligste stolpepar står noget skævt i forhold til de andre stolper i denne fase, men ligner i snit og fyldmateriale. Fylden er generelt gråbrun og ensartet let leret sand med lidt trækulsnister. Enkelte stolper rummer desuden små klumper rødbrændt ler samt en smule keramikskår. Tagstolperne er runde til ovale i fladen, de er fladbundede med let skrånende sider, og står generelt ret tydeligt afgrænset. Ved et af parrene i den østlige del, A204 og A262, anes der her en mulig stolpeudskiftning. Desuden ses der også to sæt lige til venstre for indgangen, som står meget tæt, og som må repræsentere en enkelt stolpeudskiftning. Ellers er det meget rene nedgravninger med få lag og stedvist stolpespor synlige. Størrelsesmæssigt er hullerne store sammenlignet med vanlige stolper, et eksempel er tagstolpe A260, som har en bredde på 165 cm og en dybde på 45 cm. Generelt kan man sige, at stolperne er omkring 1 meter brede og ca. 50 cm dybe. Undergrunden er let leret sand, og bliver hurtigt meget løs, når man graver i den. Derfor vil et hul ret nemt kunne graves stort, hvis det er det man ønsker. Muligvis har dimensioneringen af tømmeret krævet store nedgravninger, idet man måske kunne tænke sig et gårdsanlæg lidt ud over det sædvanlige, hvis gravhøjen med guldringen skal tænkes ind i en direkte sammenhæng og pege på stormandsbebyggelse.

Fase 2 består af 7 tagstolpepar. Her har man således valgt at rykke hele konstruktionen ca. 30 cm mod syd, hvilket er gjort konsekvent gennem hele huset. Denne manøvre er kun mulig, hvis det gamle hus nedrives først. Man har desuden valgt at nedgrave stolperne umiddelbart vest for de gamle fase 1-nedgravninger, næsten alle steder helt uden at strejfe denne. Derfor må man gå ud fra at nybyggeriet er sket i forbindelse med nedrivning af det gamle hus. Kun to steder ses et egentligt overlap, så man får et stratigrafisk bevis på at denne fase 2 er yngst. Fylden i disse stolper er langt overvejende gulbrun let leret sand med enkelte trækulsnister, et par steder er der fundet keramik. Denne fases stolper er mere runde end i den første fase,

og er generelt ret tydeligt afgrænset i flade og snit. Bredden af de tagbærende stolper er mindre her. Formen på nedgravningerne er lidt varierende, dog mest fladbundede med skrånende sider. Dog ses også stolper med rundet snit og skrånende sider. Man kan altså konkludere, at denne bygningsfase 2 har lidt mindre stolpehuller end fase 1, og at fylden er anderledes udseende.

Her i denne fase ses flere stolpeudskiftninger i den vestlige del af huset. Mod øst ser det ikke ud til at have været nødvendigt. Her er stolperne til gengæld en smule klejne i forhold til vestendens stolper. Hvad dette kan skyldes er ikke klart.

Figur 6: Et langhus fra romersk jernalder.

Genstandsmateriale:

Fundmaterialet fra bygningsfase 1 består af fundnumrene X51-52, X55-56, X59-65, X68-70. Her finder man fint magret keramik i flere forskellige tykkelser, såvel glittet som med beklaskning. Randene er generelt fortykkede, udsvajede og med facettering. Desuden findes fra tagstolpe A195 et fureornamenteret og facetteret randskår, samt fra tagstolpe A191 et randskår med en imitation af fingerindtryk lige under randen. Imitationen består i, at man har skrabet et lille aflangt mærke i den allerede brændte keramik, så det ligner et fingerindtryk.

Figur 7: Ornamenteret randskår med imiterede fingerindtryk, samt randskår med furer.

Fundmaterialet fra bygningsfase 2 består af fundnumrene X53-54, X57-58 samt X71. Her ses ligeledes facetterede og fortykkede rande, glittet gods samt 2 skår fra skåle med raddiameter på ca. 30 cm. Skålene har en fortykket rand med en enkelt facet.

Begge bygningsfaser peger på en datering af keramikmaterialet, som ligger mellem år 0-150 e.Kr. (ældre romersk jernalder, periode B1-B2).

Tolkning og datering:

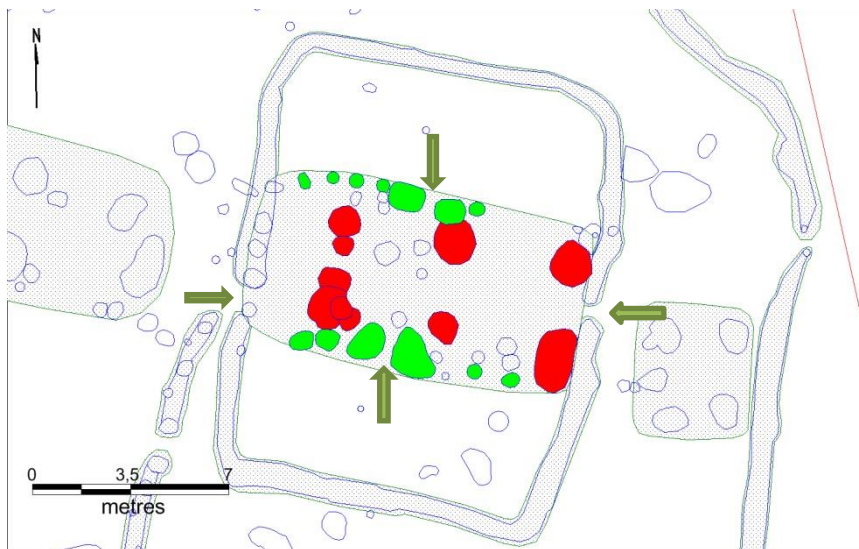
Dette hus er som sagt bygget i 2 faser: Den første fase har 8 stolpepar, den 2. fase har kun 7 par. Den 2. fase er med stor nøjagtighed placeret samme sted som det oprindelige hus, dog med en svag forskubning mod syd, sikkert for at undgå de gamle stolpehuller. Man har givetvis ønsket en stedlig kontinuitet, og har valgt den gamle tomt, frem for at placere det nye hus et andet sted. Det kan imidlertid også være at man, grundet den relativt sparsomme plads indenfor hegnet, som jo omslutter pladsen helt, har været nødsaget til at genbruge den gamle hustomt.

Ruminddelingen formodes at være ensartet i begge faser med et større indgangsrum i midten, beboelse i vestenden og stald eller måske lade i østenden. Huset har været ca. 162 m² stort, hvilket må siges at være stort for perioden.

Datering foretages ud fra keramikmaterialet, og anslås til ældre romersk jernalder periode B1-B2.

Hus K2 med omkransende hegn K14:

Treskibet langhus, orienteret VNV-ØSØ. Længde 12 meter, bredde 6 meter. Huset har i alt 3 tagbærende stolpepar. Desuden ses et indgangsparti både mod nord og mod syd, og der ses en del vægstolper, især i den vestlige del. Huset er helt omkranset af et hegn, K14, som har været sat i en lav grøft. Hegnet har to smalle åbninger, som samtidig må formodes at være direkte integrerede i huset, én vendt mod vest og én vendt mod øst. Indhegningen måler 12 meter (N-S) x 16 meter (V-Ø).

Figur 8: Hus K2 med omgivende hegn K14. Tagstolper er markeret med rødt, væg og indgang er markeret med grønt, pilene markerer indgange.

Huset består af 3 tagstolpepar, og fylden er hovedsageligt gråbrun let leret sand. Tagstolperne er tydeligt afgrænsede og har ret lige sider med flad bund. Størrelsesmæssigt må man sige, at også disse stolper, som også hus K1, er til den store side. Stolperne er flere steder sat om: Det midterste par har været sat om 2 gange, det vestlige par har været sat om hhv. 2 og 3 gange, mens det østlige par kun er nedgravet én gang.

Man har været nødt til at sætte stolperne delvist i de gamle nedgravninger, sikkert på grund af den begrænsede plads, man havde til rådighed.

Figur 9: Tagstolperne A301 og A663 i hus K2.

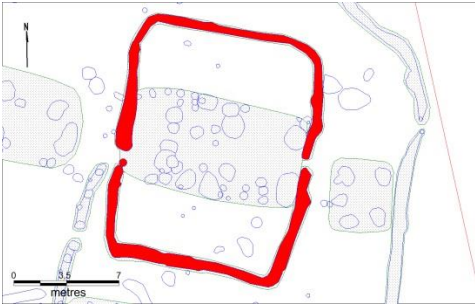
Indgangsstolperne er meget lignende tagstolperne i fyld og form. Mod syd såvel som mod nord kan man se, at den østlige stolpe har været sat om 2-3 gange, mens de vestlige stolper har været sat om 1-2 gange. Indgangen er placeret på den vestlige side af det midterste tagstolpepar. På højre side af denne ses 5 stolper, som måske ved første øjekast kunne være en indgang. Dog er disse stolper meget små og lavbandede, og slet ikke af samme kaliber som de formodede indgangsstolper eller som tagstolperne. Måske har vi her i stedet at gøre med ruminddeling. Et andet sted i huset har vi måske også at gøre med ruminddeling eller nok nærmere en døråbning. Mellem det vestligste tagstolpepar ses nogle ekstra stolper, som står på linje med disse. Her kan man have haft en dør eller afskærmning ind til det inderste vestlige rum. En anden mulighed er eventuelt støttestolper, men dimensionerne på tagstolperne taget i betragtning, så virker det en smule overflødig med støttestolper.

Mod nord er der snittet 3 stolper, som formodes at være væg. Fylden er brun let leret sand med lidt trækulsnister, og stolperne fremstår ret lave med flad bund, og er ret tydeligt afgrænset mod undergrund.

Hegn K14:

Rundt om huset ses tydeligt omridset af en rektangulær grøft, hvori der ses enkeltstillede stolper, både i snit, men også i fladen. Grøften er mellem 50 og 90 cm bred, og der er en del steder, hvor grøften har udposninger, som om der har stået en stolpe. Grøften løber ganske tæt på tagstolpe A241 og A282 som er det østligste tagstolpepar, men snitter ikke disse.

Fund fra hegn K14 er X95, som er et ukarakteristisk flintafslag, samt X165, som er 5 stykker sekundært brændt keramik.

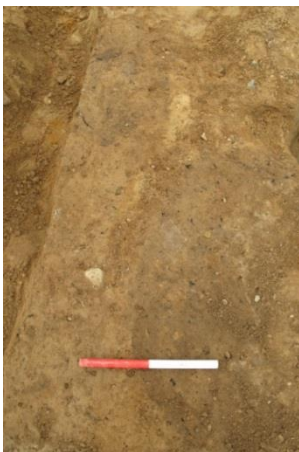
Figur 10: Hegn K14 markeret med rødt.

Der ses 2 små små åbninger i hegnsgrøften, der desuden må fungere som åbninger ind til huset bag hegnet: I det sydvestlige hjørne af huset ses en åbning. Denne åbning er snittet i begge sider og er helt klart og tydeligt afgrænset. Bredden på hullet mellem de to nedgravningsgrænser er ca. 50 cm. En anden åbning ses mod vest og dette slip i hegnet er ligeledes 50 cm bredt ud til begge nedgravningsgrænser. Reelt vil åbningen sandsynligvis have være en smule større, da stolperne nok ikke har stået helt ud til kanterne. Et almindeligt dimensioneret menneske vil derfor fint kunne passere gennem åbningen.

Figur 11: Åbning i hegnet K14 mod vest.

Der er lavet flere snit i grøften, som viser, at den er mellem 20-50 cm dyb, og heri ses stolper af varierende størrelse. Flere steder kan man ikke umiddelbart se stolper i fladen, men grøften står ganske tydeligt frem. Fylden er lys gråbrun leret sand med lidt grus, og den er mærkbart mere leret end den omgivende sandede undergrund.

Figur 12: Her se det tydeligt at grøft og tagbærende stolpe A241 ikke skærer hinanden.

Grøften danner et rektangel, der er opført symmetrisk omkring hus K2. Den eneste måde hvorpå man kan få adgang til huset er gennem de små åbninger i hegnet, og der må have været døre i huset netop her. Hegnet har formodentlig været en integreret del af huset, eller i hvert fald været sat meget tæt op af huset. Når man træder ind har man kunnet gå ind i det midterste rum, hvor der ses en døråbning både mod nord og mod syd. Her har man kunnet gå ud i det lille indhegnede område, der er dannet mellem huset og hegnet. Det er den eneste vej ud i disse indelukker, da hegnsgrøften er ubrudt hele vejen rundt. Det sydlige indelukke måler 4,7 x 11,4 meter, det nordlige er 4,3 x 11,5 meter.

Genstandsmateriale:

Fundmaterialet fra huset består af X-numrene X75-78, X87-92 samt

X116. Disse numre indeholder fint magret keramik, og meget af det er glat eller glittet. I indgangsstolpe A299 er der fundet skår med 3 forskellige typer ornamenteret keramik samt et skår af et sortglittet fodbæger.

Figur 13: Randskår fra fodbæger samt skår med fin båndornamentik, fundet i indgangsstolpe A299 i hus K2.

Generelt må man sige, at keramikken er af den finere slags, og der ses kun ganske få skår fra grovere husholdningskar. Fodbægre er en kartype, der opstår som en lokal imitation af romerske drikkebægre, og som sådan hører de primært til i et højere statuslag. Fodbægrene har ikke været brugt i den almindelige husholdning, da man ikke ser sodsværtning og voldsomt slid på disse kar, som man gør på andre kar. Derimod har de været anvendt som drikkekar, og de ses desuden som en fast bestanddel i ældre romertids jordfæstegrave i Østjylland, hvor de ofte er kombineret med et stort forrådskar samt en kop (Claudi-Hansen, s.195 ff.). Fodbægre er altså primært associeret med ritualer og højstatus gravlæggelser.

Tolkning og datering:

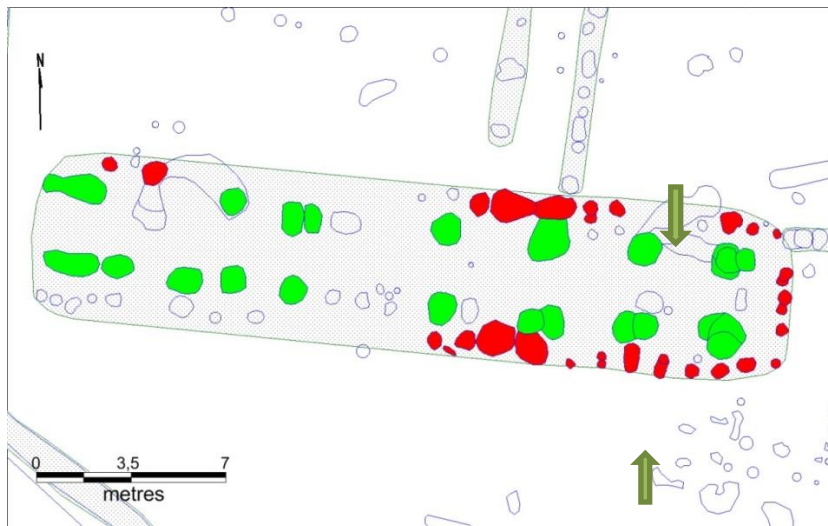
Huset K2 kombineret med hegn K14 udgør en meget speciel anlægstype, som det ikke er lykkedes at finde paralleller til i den arkæologiske litteratur. Det er et unikt træk at man, for at komme ind i huset må gå igennem en smal åbning i gavlerne og samtidig ind gennem et hegn, der totalt omslutter huset. Desuden er der kun adgang til de små indelukker nord og syd for huset gennem døråbningerne på siderne af huset. Det er overvejende sandsynligt, at de to konstruktioner eksisterer samtidig. Der har ikke kunnet findes stratigrafiske beviser på det modsatte. Samtidig taler den udprægede symmetri og nøjagtighed i udførelsen af hegnet og huset for at de to konstruktioner hører sammen.

Et bud på anvendelse af huset og hegnet med de to indelukker må bero på en sammenholdning af fakta kombineret med et kvalificeret gæt: Huset ligger placeret på det højeste punkt på pladsen. Her er det desuden ganske sandsynligt at den førnævnte gravhøj sb.12 har været opført. Kombineret med keramikfundene, som er af den finere slags, kunne man måske forestille sig et hus til ceremonielt eller rituelt brug, og hvor rummene, ude såvel som inde, har haft en specifik rituel funktion (Se Ethelberg m.fl., s. 221).

Dateringsmæssigt er keramikken særdeles typisk for ældre romersk jernalder (år 0-150 e.Kr.), men især fodbægeret er karakteristisk med sin markante form og ornamentik, og kan henføres til periode B2 (70-150 e.Kr.).

Hus K3:

Treskibet langhus, orienteret VNV-ØSØ. Længde 27 meter, bredde 6 meter, hvilket giver et gulvareal på 162 m².

Figur 14: Hus K3. De tagbærende stolper er markeret med grøn, mens indgangsstolper og vægstolper er markeret med rød. Indgangene er markeret med pile.

Huset består af 7 tagstolpepar og indgange mod nord og syd. Stolperne er tydeligt afgrænsede. Jordprøver til flotering blev udtaget i østendens 4 stolpepar, og den kursoriske undersøgelse, udført af Afdeling for Konservering og Naturvidenskab på Moesgård Museum, viste indhold af korn (byg og rug) samt en del ukrudtsfrø. Ukrudtsfrøene kan være kommet ind i huset i form af enghø til dyrefoder, til gulvstrøelse eller måske i forbindelse med kornrensning (Mose Jensen & Mehlsen 2014).

Den vestlige del af huset er markant anderledes end den østlige, hvor der kun kan dannes 3 sikre stolpepar. Her er stolperne blege og diffuse i både flade og snit. Fylden består af gulbrunt til brunt sand/let leret sand, og med en smule trækulsnister og lidt rødbrændte lernister hist og her. Der er dog ikke nogen tvivl om, at stolperne er en del af huset, da de ligger helt på linje med stolperne i østenden. Dog er tagstolperne i vestenden ikke nær så brede eller dybe som i den østlige del. Dybdeforskellen kan delvist forklares med at bakken skråner let nedad ud mod vest. Hvorfor der er så tydelig forskel mellem de to ender af huset kan måske også forklares med at der på et tidspunkt har været en brand, som har skadet den østlige ende. De primære stolper indeholder her, som før nævnt, en del trækul (se figur 13), og man har derfor måttet ombygge den del af huset.

Figur 15: Her ses den tydelige opdeling i huset, hvor de vestlige stolper er diffuse og kun har en enkelt nedgravning, mens den østlige del er meget mørk i fylden, har større nedgravninger og mange stolpeudskiftninger. Set fra syd.

Figur 16: Hus K3. Her ses tydeligt en bygningsfase med meget mørke stolper, samt en overlappende fase, hvor stolperne er lysebrune. Kun i den østlige ende af huset ses de mørke stolper. Set fra øst.

Genstandsmateriale:

De fundne genstande fordeler sig på følgende X-numre: X96-99, X103-106, X109, X112-113, X120-121, X123-130, X133-136, X140, X168 samt X186. Disse numre dækker over keramik samt 2 kværnstensliggere og en knusesten.

Keramikken er generelt fint magret, og der ses en del tyndere gods. Randene er let fortykkede og facetterede. Der ses skår med ornamentik, bl.a. fingerindtryk, diverse indstik, linjer der former trekkanter og gittermønstre samt smalle, buede bånd. Meget af keramikken har en glat eller glittet overflade.

Figur 17: Ornamenteret keramik fra stolper i hus K3.

Tolkning og datering:

Langhus K3 har en tydelig opdeling: Man har en regulær østende, hvor der ses 4 tydelige tagstolpepar. Der er i flere tilfælde skiftet stolper ud. Her ses også vægstolper stort set hele vejen rundt. Indgangene ses mod nord og mod syd, og er, som i hus K1, ligeledes trukket lidt længere over mod det østlige stolpepar.

I vestenden derimod ses 3 tagstolpepar, og der er 2 tilfælde af tagstolpelignende nedgravninger, som ikke har en makker i den modsatte side. Parrene står her med meget varierende afstand, eksempelvis afstanden fra de to vestligste stolper og ind til det næste par, som er på hele 5,4 meter. I dette store spring er der 2 stolper mod syd, som ligner tagstolper meget, men der findes ikke nogen makker til dem mod nord. En rodvælter kan dog være med til at forstyrre dette billede, ligesom den skrånende undergrund kan give et indtryk af mindre stolper i dette område.

Det overordnede indtryk er af et langhus ganske som K1 med en vestende, der skiller sig ud mht. stolpeudseende, men fundmæssigt svarer godt overens med resten af fundene fra huset. Alle de tagbærende stolper ligger fint på linje, og der er ikke nogen grund til at tro, at de ikke alle er en del af det samme hus. Huset har på et tidspunkt haft en brand i den østlige ende, og der er ved den lejlighed skiftet tagstolper.

Dateringsmæssigt peger keramikken på ældre romersk jernalder.

Hus K4:

Treskibet hus, orienteret VNV-ØSØ. Længde 12 meter, bredde 6 meter, hvilket giver et gulvareal på 72 m².

Figur 18: Hus K4 markeret med rød, mens den formodede kælder er markeret med grøn.

Huset består af 3, måske 4 tagbærende stolpepar, og indgange i nord og syd. I den vestlige ende af huset står de to tagstolpepar rent og regulært, og der ses kun en enkelt stolpeudskiftning i en af disse stolpenedgravninger. I østenden derimod ses 3-4 tætstående tagstolpehuller mod nord og syd, og det er lidt svært at afgøre, om det er en udskiftning af en enkelt stolpe hvor man har flyttet placeringen lidt, eller om det er to meget tætstillede tagstolpepar. Det kan i hvert fald konkluderes, at der er sket udskiftning i denne ende af huset, men hvordan det hænger sammen kan ikke afgøres, da der ikke er nogen stratigrafi at holde sig til. Generelt er fylden i stolperne brungråt let leret sand. En del steder ses stolpespor. Der findes enkelte vægstolper, som ses mod nord. Disse stolper har samme fyld som tagstolperne.

Figur 19: En tagbærende stolpe gøres klar til foto.

Indgangsstolperne består ligeledes af gråbrunt let leret sand, og ser mod nord ud til at være konstrueret med to stolper i hver side, bredde og dybde er lidt mindre end de tagbærende. Mod syd er det lidt mere uklart, hvad der sker, men der ses tilsvarende stolper modstillet den nordlige indgang. Muligvis kan den lettere forvirrede stolpeopstilling her henføres til en enkelt udskiftning. Indgangen ligger, ligesom de andre indgange i de før beskrevne huse, trukket ud mod øst, så indgangen derved ikke ligger lige i midten mellem de tagbærende stolpepar.

Umiddelbart sydøst for den nordlige indgang findes et anlæg, der formodes at være en kælder. Fylden er i den øverste del gråbrunt let leret sand, spættet med trækulsnister og små pletter rødbrændt ler. Mod bunden er anlægget mere gråligt og ensartet samt indeholdende en del sten og grus. Der ses et orange udfældningslag mod undergrund. Bunden er stort set flad og siderne rette. Der ses en lille udposning mod vest, men ellers er formen oval til rektangulær. Mod øst snittes gruben af en tagbærende stolpe, som kun ses ganske diffust i flade og i snittet gennem kældergruben. Kun en tynd grå stribe afslører i snittet, hvor denne stolpe har stået. Kældergruben indeholder lidt keramik, bl.a. en karside fra et større forrådskar med x-formet hank.

Figur 20: Karside med x-formet hank fra kældergruben i hus K4.

I mellemrummet mellem det 2. tagstolpepar ses en del stolper. Disse stolper hører muligvis til en dørkonstruktion, som har lukket af for det vestlige rum. Man kunne måske også have forestillet sig støttestolper til de tagbærende stolper, men nedgravningerne er helt lige og skråner ikke ud mod tagkonstruktionen, som man jo nok ville forvente.

Genstandsmateriale:

De fundne genstande fordeler sig på følgende X-numre: X138, X157-162, X166-167, X169 samt X171-173. Disse numre dækker over keramik samt en ubestemmelig jerngenstand. Keramikken er generelt fint magret og der ses lidt forskellige overflader med både glittet og mere ru struktur. Hankene er x-formede og tynde, mens randene er fortykkede og facetterede. Der ses forskellige typer ornamentik: tynde bånd med tværstreger, lerliste med skrå indstik, fingerfurer samt horisontale linjer.

Figur 21: Ornamenteret kar samt sideskår med ornamenteret lerliste fra stolperne i hus K4.

Karret, som ses ovenfor, er fundet i en af de sydlige indgangsstolper.

Tolkning og datering:

Huset minder i nogen grad om det indhegnede hus K2, idet man også her ser et hus, der er 12 meter langt og 6 meter bredt. Der ses indgange mod både nord og syd. Indgangsrummet er det største rum i huset, ca. 5 x 3 meter. Rummet mod vest har formodentlig haft en dør eller anden afskærmning. Dette træk ses også i hus K2. Inde i huset ligger en grube, der sandsynligvis har fungeret som kælder.

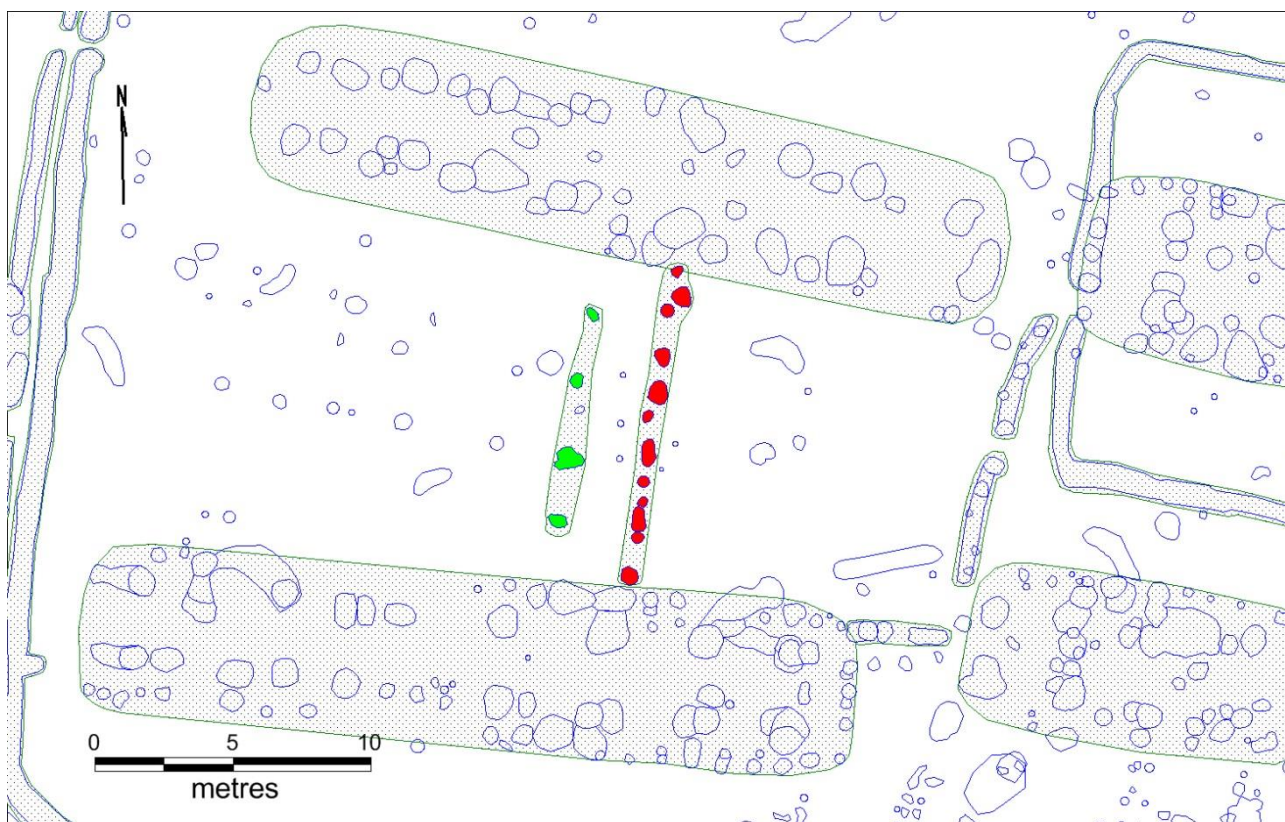
Det er en stor sandsynlighed for, at hus K4 er en mindre bygning, der på en eller anden måde hører til langhus K3, ligesom det ser ud til at hus K1 og K2 er lagt bevidst i forlængelse af hinanden. Hvilken funktion huset har haft er uklart, men da der er vægge og to indgange som i langhusene, kunne man godt tro at huset har været brugt til beboelse. Keramikken fremstår ikke helt så fin som i hus K2, der er nærmeste parallel, men der ses både ornamenterede og glittede skår samt det lille fine hankekar fra indgangsstolpen.

Datering af huset gøres gennem keramikfundene, som peger tydeligt på ældre romersk jernalder.

Hegn K5:

Muligt fletværkshegn, orienteret NNØ-SSV, som står mellem de to huse K1 og K3. Består af A362-363, A365 og A389. Placeret meget nøjagtigt umiddelbart vest for begge huses indgange. Alle stolper har ensartet fyld, der er mørkt gråbrunt leret sand med enkelte trækulsnister. Bredden ligger mellem 40-59 cm, og

dybden er mellem 11 og 16 cm. Hegnsstolperne er tydeligt afgrænsede, rundbandede med skrånende sider, og A362 indeholder keramik (X111), som er et randskår fra en skål.

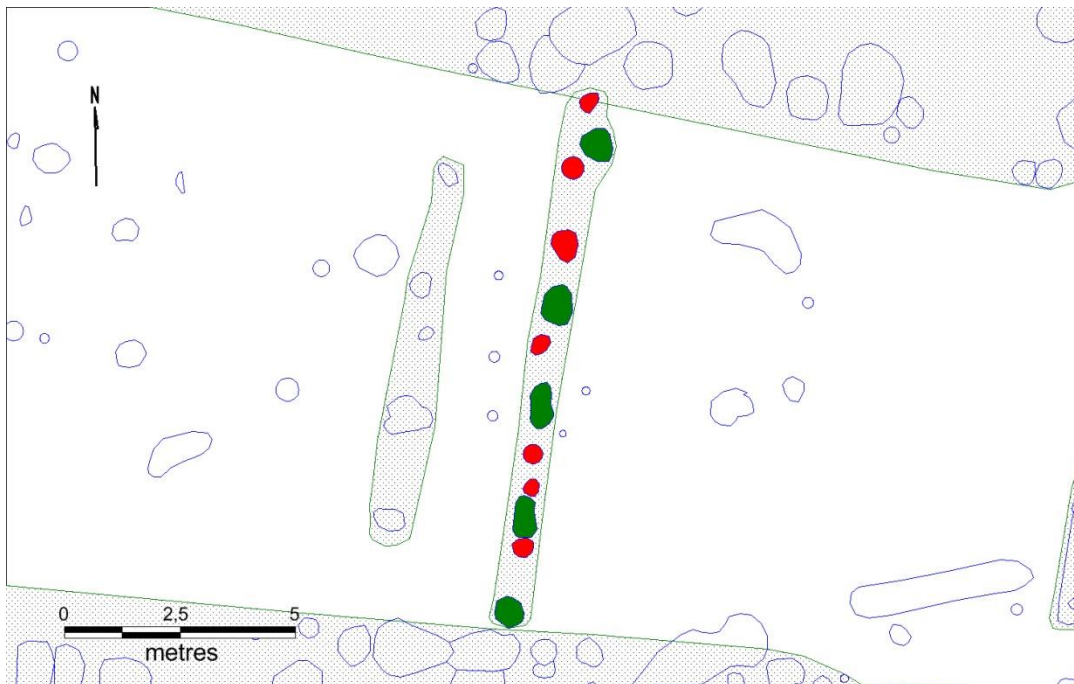

Figur 22: Hegn K5 markeret med grøn, hegn K6 markeret med rød.

Det er ikke umiddelbart til at sige, om hegnet har været koblet på husene, og dermed gjort det umuligt at gå direkte til husenes indgange fra vest. Derimod løber det meget nøjagtigt langs med hegn K6 med en afstand på 2,8 meter, og er enten en forløber/erstatning for eller opført sammen med dette. Herved skabes en korridor mellem de to indgange.

Hegn K6:

Fletværkshegn med tætstillede stolper, orienteret NNØ-SSV, som står mellem husene K1 og K3. Hegnet har en længde på 11,6 meter, og er placeret meget nøjagtigt umiddelbart øst for begge huses indgange. Fylden varierer lidt i farvetone mellem lyst gråbrunt over gråbrunt, brunt og gulbrunt, mens selve jordtypen er let leret sand med trækulsnister i stort set alle stolperne. Alle hegnstolper er dog reelle, og står ganske sirligt placeret på række uden mulighed for indblanding fra andre konstruktioner, som kunne have forstyrret billedet. Men hvis man ser på stolpestørrelse, så tegner der sig et billede af 2 mulige faser i det samme hegn: Fase 1 består af de største stolper i rækken.

Figur 23: Fase 1 i hegnet K6 er markeret med grøn, mens den 2. fase med de mindre stolper er markeret med rød.

Fund fra denne konstruktion har numrene X84-85, X108 og X110. Bag numrene gemmer sig fint magret keramik med glittet eller glat overflade samt et enkelt stykke med beklaskning. Godstykkelsen er til den tyndere side, og et enkelt randskår har udsvajet og facetteret rand.

Det ser tydeligvis ud til at husene K1 og K3 er forbundet med dette hegn i 2 faser, og dermed kan det konkluderes, at de to huse har eksisteret samtidigt. Keramikken skiller sig heller ikke ud fra de typer, der er fundet i husene, og er med til at knytte anlæggene tæt sammen i både tid og rum.

Hegn K7:

Fletværkshegn sat i lav grøft. Findes hele vejen rundt om bebyggelsen, på nær mod nord, hvor grøften fortoner sig, sandsynligvis pga. terrænfald. Den omkranser et gårdsområde, der er ca. 3000 m² stort.

Fylden består af gråbrunt let leret sand med trækulsnister, som er tydeligt afgrænset mod den gule undergrund. I de snit, der er foretaget i anlægget, ser det ud til at der har stået stolper med en given afstand. Eksempelvis ser det ud til at der har været omkring 40-50 cm mellem stolperne i snit 3, som er foretaget mod syd i hegnet. Stolperne står en smule tæt, men det er ikke usædvanligt i fletværkshegn på jernalderboplads, eksempelvis ses en afstand på 50-60 cm i et fletværkshegn på en nylig undersøgt boplads fra germansk jernalder ved Skovby i Skanderborg Kommune. Den maksimale afstand mellem stolperne i denne hegnstype er omkring 1,4 meter (Ethelberg m.fl., s. 232).

Figur 24: Det sydøstlige hjørne af K7 aftegner sig som et gråbrunt bælte mod den gule undergrund. Flere steder i forløbet ses stolper (markeret med pile).

Mod vest ses der en udskiftning eller måske forstærkning af hegnet, idet man her har 2 lag hegn. Der ses desuden 3 åbninger i hegnet (hvis man tager forbehold for den fragmentariske grøft mod nord, hvor det er uvist, om man har haft en åbning). Der ses to åbninger mod vest mens den 3. åbning findes mod øst, stort set placeret lige overfor hinanden. Fra den vestlige åbning løber grøften ubrudt 116 meter over til den østlige åbning i hegnet. Længst mod syd i dette grøftestykke er der foretaget et snit, hvori man tydeligt ser stolper aftegne sig, dog ikke så meget i snittet, men derimod i fladen, hvor det ses tydeligt at der har stået stolper i nedgravningen.

Figur 25: Snit 3 i hegnsgrøft K7. Stolper fornemmes tydeligt i fladen i form af en bølget afgrænsning mod undergrunden.

Indgangene i hegnet er også udgravet: Den mindste vestlige åbning er 40 cm bred. En så smal åbning kan man godt gå ind gennem, men det har ikke været en bekvem passage, hvis man har båret på brænde eller andre større ting. Mod nord ses derimod en bredere passage, som har kunnet lade folk og vogne komme ind. Bredden på denne portåbning er 3 meter. Indenfor denne port ligger et hus med tre tagstolpepar, K8, som formodes at være en mindre ladebygning. Der er ikke fundet indgangsstolper eller vægstolper, og det er sandsynligt, at bygningen har været en åben konstruktion. Man har altså i teorien kunnet gå eller køre ind under taget, når man har anvendt porten gennem hegnet.

Figur 26: Her illustreres det, hvordan det har set ud, når en person passerer gennem den smalle vestlige åbning i hegn K7.

Den østlige indgang i hegn K7 består af 2 små, men tydelige indgangsstolper, en på hver side af åbningen. Mod nord står grøften kun tilbage som en svag brunlig farvning på fladen, mens grøften er ca. 10 cm dyb i det sydlige snit. Denne lille åbning i hegnet er ca. 60 cm bred.

Figur 27: Hegn K7 omslutter hele gårdsanlægget. Her er hegngrøften markeret med rødt, indgange er markeret med grønne pile.

Mod nord bliver grøften meget sporadisk, og det er ikke længere muligt at se selve nedgravningen, men kun enkelte stolper. Det var ikke muligt at grave videre ud mod nord, men det må formodes, at hegnet

afsluttes umiddelbart nord for det øverste hus, K10, hvis man følger med den nordøstlige grøftestump. Hvad der sker med grøften mod nordvest er heller ikke afklaret, men man kunne forvente, at den slår et knæk og drejer mod øst.

Genstandsmateriale:

Ved muldafrømning af hegngrøft K7 blev det hurtigt klart, at der var et stort genstandsmateriale i fylden, især mod syd og sydøst. Fundene fra grøften udgør X-numrene X43, X48-49, X115, X117-119 samt X142-154. Disse fundnumre dækker over keramik, 4 kværnsten, 1 knusesten samt et jernsøm.

Keramikken giver et meget bredt billede af kartyper, der har været anvendt på pladsen, og der ses såvel tynd sortglattet keramik som tykke grove skår fra store forrådskar og skår fra skåle. Ornamenteret keramik ses også, bl.a. kamornamentik, fingerindtryk placeret lige under karranden samt fureornamentik. Keramikken er meget typisk for ældre romersk jernalder.

Figur 28: Ornamenteret keramik fra hegngrøft K7.

Tolkning og datering:

Hegnet er formodentlig opført som fletværkshegn med enkeltstående stolper sat med ca. 50 cm mellemrum. Det er tydeligt, at der har været livlig aktivitet indenfor hegnet, mens der udenfor er ret så fundtomt. En datering af anlægget gøres på baggrund af keramikken, som er fra ældre romersk jernalder, mens der ligeledes er en helt åbenlys korrelation med husene indenfor hegnet.

Hus K8:

Mindre bygning med 3 tagbærende stolpepar, overlappende en ældre staklade, orienteret NNØ-SSV. Længde 9 meter, bredde 4,5 meter. Huset består af 3 tagstolpepar, og er bygget oven på en forløber for bygningen, nemlig et firstolpeanlæg.

Fylden i det længste hus er gråbrunt til brunt let leret og let gruset sand med lidt trækulsnister. To af stolperne er 1 meter brede, ca. 50 cm dybe og rundbandede, mens resten af stolperne er fladbandede med rette sider og med en dybde på omkring 30 cm.

Huset ligger op ad hegnet mod vest, og lige nord for den lille vestlige åbning i hegnet K7. Mod nordvest findes den store portåbning i hegnet, og det er muligt, at man har kunnet køre direkte ind i huset K8 gennem porten. Bredden af selve den åbning, der skal passeres, er ca. 2,2 meter bred (målt fra hjørnet af hegnet og ind til den nordvestligste stolpe i K8), så det vil i princippet være muligt at køre en vogn igennem.

Figur 29: Hus K8 med de to bygningsfaser markeret.

Den byggefase, som på ovenstående billede er farvet rød, er sandsynligvis en udvidelse af et gammelt firstolpeanlæg (de grønne stolper). Der ses et overlap af en rød stolpe, som tydeligt skærer en grøn. Man har sandsynligvis først haft et firstolpeanlæg, en såkaldt staklade. Derefter har man valgt at udvide denne konstruktion ved at bygge et seks-stolpeanlæg henover den gamle staklade.

Genstandsmaterialet:

De fundne genstande fra disse to konstruktioner har x-numrene X44-47 samt X155. Disse numre dækker over keramik af varierende udseende, således både tyndt glittet gods og lidt tykkere gods. Flere af skårene er sekundært brændt. Der er fundet et facetteret randskår med små fine fingerindtryk lige under randen i stolpe A157, som er den sydvestligste stolpe i det yngste hus.

Figur 30: Skår med fingerindtryk fra ladebygning K8.

Tolkning og datering:

Begge de bygninger, der gemmer sig under konstruktionsnummeret K8, har sandsynligvis været brugt som ladebygning eller alternativt som en slags porthus (den yngste fase med 3 stolpepar).

Datering sker ud fra hustypologien samt ud fra keramikfundene, som harmonerer fint med de øvrige fund på pladsen, dvs. en datering et sted i ældre romersk jernalder (0-150 e.Kr.)

Hegn K9:

Fletværkshegn sat i grøft. Løber omtrentligt NNV-SSØ. Består af 2 fløje med åbning i midten.

Figur 31: Hegn K9 markeret med rødt.

Hegnet er konstrueret på samme måde som det omløbende hegn K7, nemlig med en nedgravning, hvori der er sat stolper af lidt forskellig størrelse, men med samme fladbundede udseende i snit. Der ses en "indgangsstolpe" i hver side af grøften ved åbningen i hegnet, og åbningen er 80 cm bred. Fylden i stolperne er generelt gråt til gråbrunt leret sand, og alle stolper er tydeligt afgrænsede. Fylden i grøfterne er brunt til gråbrunt let leret sand med enkelte trækulsnister. Den sydlige grøft er en smule diffus i snit, mens den nordlige grøft er tydeligt afgrænset.

Genstandsmateriale:

Der findes 2 x-numre, som hører til dette hegn, nemlig X190 og X191. Disse numre dækker over nogle få keramikskår, som på alle måder matcher de øvrige fund. For eksempel er der fundet et fint magret og glittet, rødbrunt randskår med facettering og udsvajet rand.

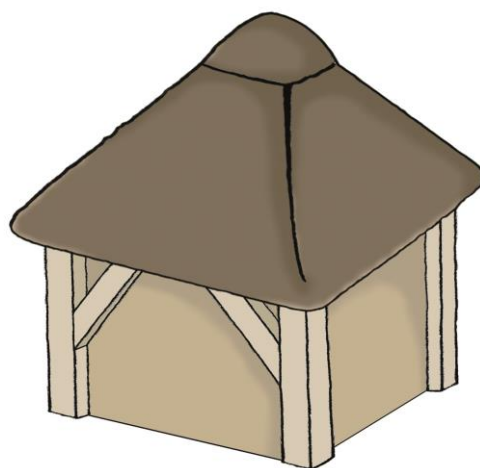
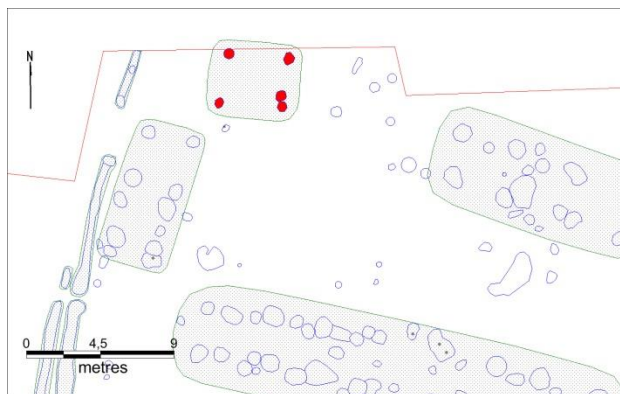
Tolkning og datering:

Hegnet går fra det nordvestlige hjørne af hus K4 til den vestlige åbning i hegnet ved hus K2. Det skærmer derved en lille lukket gårdsplads mod vest mellem hegn K6 samt husene K1 og K3. Desuden skaber hegnet K9 en direkte relation mellem hus K2 og K4, hvilket også er tilfældet mellem hus K1 og K3, hvor hegnene K5 og K6 gør det samme. En dateringsmæssig direkte relation mellem de store langhuse og de to mindre huse bliver skabt ved hegnet K13, som omtales senere. På den måde bliver de centrale bygninger på pladsen bundet sammen med disse hegn, som skaber rum og definerer bestemte veje og passager mellem bygningerne.

Datering må, på baggrund af keramikken samt på baggrund af den direkte tilknytning til husene, ligeledes befinde sig i ældre romersk jernalder.

Staklade K10:

Staklade med 4 tagbærende stolper, orienteret V-Ø.

Figur 32: Staklade K10, markeret med rødt. Til højre ses en tegning af en staklade.

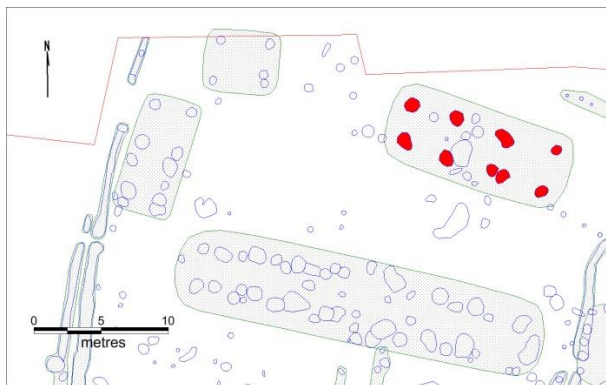
Den lille bygning består af 4 stolper, og der er på et tidspunkt lavet en stolpeudskiftning i det sydøstlige hjørne. Fulden er generelt bestående af gulbrunt til gråbrunt meget let leret sand, og tydeligt afgrænset. Formmæssigt ligner de hinanden ved at være flade og med ret skrånende sider, på nær den sydvestligste stolpe, som har en rundet form.

Genstande fundet i stolperne har fundnumrene X182-184, og dækker over enkelte, for pladsen typiske, keramikskår samt en større, godt brugt knusesten.

Firstolpeanlæg knyttes traditionelt sammen med opbevaring af hø m.m., og kan dateres til meget bredt til det meste af jernalderen. Keramikken samt tilstedeværelsen indenfor hegnet K7 gør dog at dateringen også her falder i ældre romersk jernalder, ligesom de ovenstående anlæg.

Hus K11:

Treskibet huskonstruktion, orienteret VNV-ØSØ. Længde ca. 14 meter, bredde ca. 6 meter.

Figur 33: Hus K11, markeret med rødt.

Bygningen består af 4 tagbærende stolpepar med en enkelt stolpeudskiftning. Fylden er brungråt let leret og gruset sand med enkelte trækulsnister og lidt rødbrændte lernister i næsten alle stolper. Formen er fladbundet med skrå eller lige sider. To steder ses stolpespor.

Fund fra hus K11 består af X73, X174-176, X178-179 samt X196. Disse numre dækker over fint magret keramik i varierende godstykkelser og overflader, samt en knusesten.

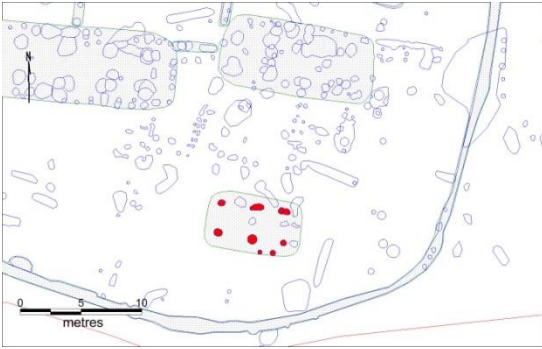
Tolkning og datering:

Det formodes at der har været indgange og vægge tilhørende huset, men det er uvist. Stolperne har sandsynligvis været af en sådan beskaffenhed, at de ikke er blevet bevaret. Dog kan en ladebygning godt have et udseende som K11, med 4 tagbærende stolpepar. Disse bygninger har formodentlig ikke haft ydervægge, og det kan forklare fraværet af væg og indgang hos hus K11, hvis det er en sådan lade.

Datering af huset til ældre romersk jernalder gøres på baggrund af den tidstypiske keramik samt på placeringen indenfor det omkransende hegn, der er dateret til netop denne periode.

Hus K12:

Treskibet konstruktion, orienteret V-Ø. Sandsynligvis ikke bevaret i sin fulde udstrækning.

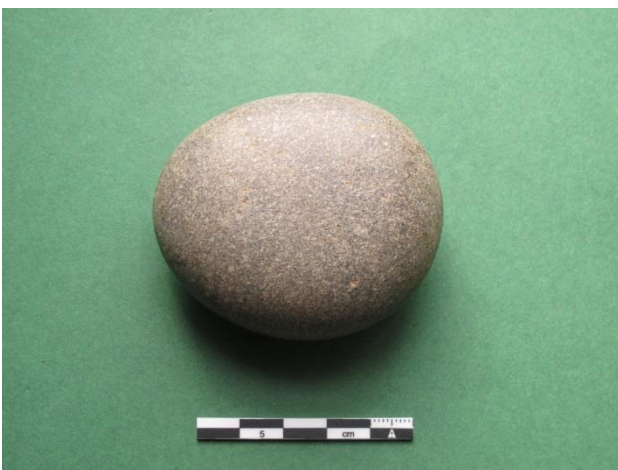

Figur 34: Hus K12 markeret med rødt.

Består af 3 tagbærende stolpepar med en enkelt stolpeudskiftning ved den nordøstligste stolpe, samt 2 mulige vægstolper. Kun 2 tagbærende samt en vægstolpe er snittet pga. tidnød og deraf følgende prioritering. Fylden i disse stolper er meget ens, bestående af brunt leret sand med trækulsnister.

Syd for og vest for huset samt henover huset lå et kulturlag på omkring 30 cm dybde, og det har sandsynligvis at gøre med, at der her er en naturlig lavning. Man kunne til en vis grad se stolperne i kulturlaget, men de stod først tydeligt frem, da kulturjorden blev afrømmet helt. Det er muligt, at der kan være forsvundet et til flere tagstolpepar mod vest under afrømningen. Arkæologerne havde på dette tidspunkt fået en maskinfører med begrænset rutine indenfor arkæologisk muldafrømning. I sandjord og med en urutineret maskinfører ved styrepinden kan der hurtigt blive rømmet for meget jord af og utilsigtet kan man komme til at fjerne arkæologiske anlæg, hvis man ikke er særdeles agtpågivende. Det er desværre nok sket i dette tilfælde.

Genstande fra hus K12 består af et enkelt fundnummer, nemlig X170 som dækker over en meget fin glittesten.

Figur 35: Glittesten fra tagstolpe A702 i hus K12.

Tolkning og datering:

Det er muligt at K12 er et beboelseshus med indgange og vægge, men det er noget usikkert at konkludere dette ud fra kun én enkelt snittet mulig vægstolpe. Måske har vi her at gøre med en ladebygning uden vægge, som eksempelvis K11 formodes at være.

En datering til ældre romersk jernalder må dels bero på placeringen indenfor K7 samt på husets generelle udseende, der harmonerer fint med de andre bygninger på bopladsen.

Hegn K13:

Består af en aflang nedgravning samt 2 stolper, som lukker det lille mellemrum mellem hus K3 og K4.

Hegnet starter helt op ad hus K3 mod vest, idet den her kommer meget tæt på vægstolperne i dette hus.

Grøften er ca. 25 cm dyb, og ender op ad hus K4 mod øst. Fylden i både stolper og grøft er brungråt let

sandet ler, og er ret tydeligt afgrænset. Der ses et større mellemrum mellem stolpen og grøftestykket, som er 60 cm bredt. Her har man ret bekvemt kunnet passere gennem hegnet.

Figur 36: Hegn K13 markeret med rødt.

Omkring 60 cm syd for hegn K13 ses 3 tydelige stolper, der følger samme forløb mellem K3 og K4. To af disse stolper er snittet, og de er fladbundede med fyld af brungråt leret sand og tydeligt afgrænsede mod undergrunden. Sandsynligvis har vi her en forløber eller efterfølger for det før beskrevne hegn, og det må efter konstruktionen at dømmes være et fletværkshegn, hvor der er varierende afstande på 30-90 cm mellem stolper og hus/stolper.

Genstandsmateriale:

Der er tilknyttet 3 fundnumre til dette hegn, X101-102 samt X189. Der er fundet et jernsøm, en knusesten samt et sortbrunt, glittet randskår med udsvajet og fortykket rand samt facettering. Desuden et ornamenteret sideskår med 3 horisontale linjer.

Figur 37: Hegn K13 og stolper syd for dette, opridset for at tydeliggøre former (set fra vest), desuden et stykke ornamenteret keramik fra en af de to sydlige stolper.

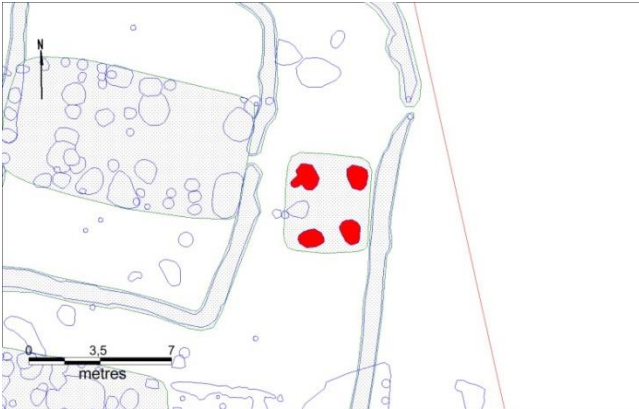
Tolkning og datering:

Konstruktionsmæssigt er det lidt svært at sige noget om hegn K13. Det er muligt, at det er et fletværkshegn, men det kan også være et palisadelignende hegn med tætstillede planker. Det sydlige hegn må være et fletværkshegn.

Datering beror på den nære tilknytning til husene K3 og K4 samt keramikken, som er typisk for ældre romersk jernalder.

Staklade K15:

Består af 4 tagbærende stolper, orienteret V-Ø. Fylden i de 4 stolper er brungråt let leret og gruset sand, og alle stolper er tydeligt afgrænset mod undergrunden.

Figur 38: Staklade K15 markeret med rødt. Hegn K7 ligger umiddelbart øst for, mens hus K2 med hegn K14 ligger vest for.

Genstandsmateriale:

Kun et enkelt fundnummer knytter sig til stakladen, X86, og det dækker over 5 sideskår, som er meget typiske for pladsen med fin magring og glat overflade. 1 af skårene har dog et specielt udseende, som ikke umiddelbart kan forklares: Skåret stammer fra et tyndvægget og meget fint magret sort kar med glattet overflade. På både inderside og yderside ses en meget skinnende overflade, som er ganske fint krakeleret. Det kunne umiddelbart godt ligne en tynd væske, som er kogt over og derefter brændt på, men overfladen er meget jævn og desuden er fine, sorte tyndvæggede kar ikke en type som man normalt forbinder med madlavning over åben ild. Dertil er disse kar for skrøbelige.

Figur 39: Skår med skinnende belægning fra stolpe i staklade K15.

Tolkning og datering:

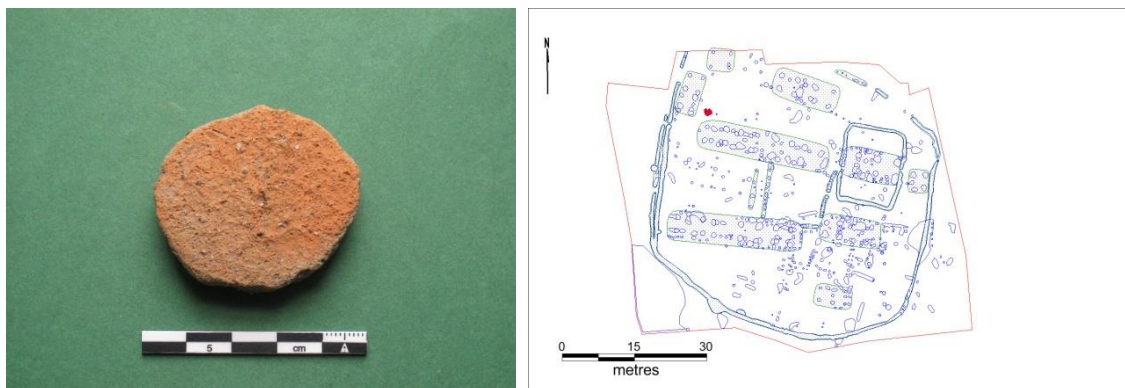
Stakladen er placeret meget tæt op af hegnet K7 og lige syd for den østlige indgang til gårdanlægget. Dette må siges at være en optimal placering, hvis man har indsamlet brænde m.m. udenfor hegnet. Bygningen står ligeledes meget tæt placeret på den østlige indgang i det hegn, som omkranser hus K2. Umiddelbart ser det dog ud til, at der har været god plads til at passere mellem stakladen og hus K2, idet der her er 2 meter mellem den nordvestlige stakladestolpe og hegnsåbningen i hegn K14.

Dateringen beror på den tætte sammenhæng med resten af pladsen samt på keramikken, som er typisk for romersk jernalder.

Andre interessante anlæg på pladsen:

Anlæg A162:

Lavbundet grube med fyld af brungråt let leret sand med trækulsnister, rødbrændte lernister og en del keramikskår. Fra denne grube stammer fundene X66 og X67, som dækker over typisk ældre romertidskeramik med bl.a. en facetteret og fortykket rand. I denne grube findes også 3 sorte sideskår med samme skinnende overflade som det før beskrevne i staklade K15. Der er desuden fundet et rundhugget skår i denne grube. Rundhuggede skår formodes at være enten spillebrikker, forarbejde til en tenvægt eller muligvis et såkaldt toiletskår til at tørre sig i enden med! (Charlier m.fl., 2012).

Figur 40: Rundhugget skår fra A162. Gruben er markeret med rødt på oversigtsplanen til højre.

Anlæg A770:

Dette anlægsnummer dækker over det eneste anlæg på pladsen, som ikke dateres til ældre romersk jernalder, men derimod til en tidligere periode, nemlig førromersk jernalder (500 f.Kr. - år 0). Dette overfladiske fyldskifte, som findes i hjørnet af hus K2, indeholdt en del keramik, der karakteriseres ved tynde afrundede rande, båndformede hanke og med en mere ujævn overflade end den øvrige keramik fra bopladsen.

Figur 41: Det førromerske anlæg, A770, markeret med rødt.

Grube

En grube er et større hul i jorden, som kan være brugt til mange forskellige ting - opbevaring, ovn, opgravning af råstof (især ler), affaldsbeholder osv.

Fælles for gruber er, at de tit er fyldt op med affald fra bopladsen. Derfor kan de hjælpe til med at sige noget om, hvad der er foregået netop der - ud fra det affald, der er havnet i gruben.

Gruberne har nok haft en anden funktion end affaldsbeholder, før de er blevet fyldt op. Denne funktion er i mange tilfælde stadig en gåde. Gruberne kan være brugt flere gange og er almindelige på bopladser.

Samlet vurdering af gårdsanlægget:

Man får, efter denne gennemgang af anlæggene, en tydelig fornemmelse af stræben efter velordnet struktur. De to langhuse er hver især 27 meter lange, mens de to mindre huse begge er 12 meter lange. Anlæggelsen af disse fire huse er ligeledes sket med en vis sans for symmetri, ligesom man ser symmetri i hegn K14, der skaber nøjagtigt lige store rum såvel nord for hus K2 som syd for. Hus K2 med det omgivende hegn er meget specielt, og giver associationer til et ceremonielt eller måske kultisk anlæg. Resten af bygningerne i gårdsanlægget, som sandsynligvis er beregnet til opbevaring eller værkstedsaktiviteter, er placeret ude ved kanten af hegn, så velordnetheden i den inderste gårdsplads opretholdes.

Inde midt imellem de fire centrale huse er der, ved hjælp af forskellige hegn, dannet en firkantet, afskærmet gårdsplads, som ligger lige i midten af hele gårdsanlægget. Måler man på hegn K7, som omslutter alle bygningerne, så er der 55 meter tværs over pladsen fra vest til øst, og 55 meter tværs over pladsen fra nord til syd. Så også her er symmetrien tydelig.

Indtrykket af et særdeles velordnet gårdsanlæg med to store langhuse, muligvis bygget med temmelig kraftigt hustømmer ud fra stolpehullernes dybde og bredde at dømme, er med til at understøtte tanken om, at det vi her har med at gøre, er en stormandsgård. Derfor ligger det umiddelbart lige for at tro, at gravhøjen hvori der er fundet en guldring, og som indtil 1836 har ligget ovenpå bebyggelsen, er et gravmæle for den person, som har beboet gårdsanlægget. Ringe af både guld, sølv og bronze ses i en del rige gravlæggelser fra romersk jernalder. Især guldringen ses som et højstatussymbol, der kan sidestilles med berlokker, som kun findes i meget rige kvindegrave (Madsen s.156, 1984).

Stormanden (og sandsynligvis hans efterfølgere) har beboet pladsen gennem en længere årrække, hvilket stolpeudskiftningerne i husene samt kulturlaget på den sydlige del af pladsen er tydelige tegn på. Desuden har man i hus K1 stræbt efter at holde den nye fase af huset så tæt på stolpehullerne i det gamle hus som muligt, så kontinuiteten og symmetrien i gårdsanlægget ikke blev brudt. Måske kunne man tænke sig, at huset er blevet fornyet i forbindelse med et generationsskifte. Ved den sidste stormands død er bebyggelsen blevet opgivet. En gravhøj bygges på bakketoppen som en markering af den døde stormands sidste hvilested, der har kunnet ses vidt omkring.

Området lige syd for udgravningen er udpeget som Kulturarvsareal på baggrund af tilstedeværelsen af gravhøje og rige gravlæggelser fra jernalderen. I området omkring Karolinehøj, som ligger 500 meter syd for Jeksen-udgravningen, kendes en håndfuld meget rige jordfæstegrave fra romersk jernalder. Fundene herfra inkluderer bl.a. guldringe, bronzekar, drikkehornsbeslag samt fibler af bronze og sølv. De mange jernalderhøje i det nærliggende område samt de rige gravfund mere end antyder, at området har været et magt- og rigdomscentrum gennem romersk og germansk jernalder.

Denne udgravning giver et sjældent indblik i sammenhængen mellem stormandsboplads og gravlæggelse, og man kan kun håbe på at der vil byde sig flere muligheder for at undersøge dette spændende område, så sammenhængen mellem de mange høje og bebyggelserne, der må gemme sig ganske tæt på, kan træde tydeligere frem og fortælle deres historie.

Fremtidigt arbejde på stedet

Skanderborg Museum har frigivet det pågældende areal til grusgravning og oplagsplads.

Skanderborg Museum gør dog opmærksom på, at såfremt der gøres fund af arkæologisk interesse i forbindelse med jordarbejde på det frigivede areal eller på de tilstødende arealer, der ikke er forundersøgt af museet, skal dette straks anmeldes til Skanderborg Museum og jordarbejdet indstilles i henhold til Museumslovens § 27, stk.2.

Skanderborg Museum d. 15-12-2014

Litteratur:

Charlier, Philippe m.fl.: "Toilet hygiene in the classical era". British Medical Journal, 2012.

Claudi-Hansen, Lone: "Måltid og begravelse- brugen af lerkar i østjyske jordfæstegrave fra ældre romersk jernalder". Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 2011-2012.

Ethelberg, Per m.fl.: "Det sønderjyske landbrugs historie. Jernalder, vikingetid og middelalder". Haderslev 2003.

Madsen, Orla: "Sociale strukturer i ældre romersk jernalder- belyst ved et primært gravmateriale fra Skanderborg og Århus Amter". Konferensspeciale 1984.

Mose-Jensen, Peter & Simone Nørgaard Mehlsen: Kursorisk gennemsyn af arkæobotanisk materiale fra SBM1360, Jeksen I (FHM 4296/1396). Afdeling for Konservering og Naturvidenskab Moesgård Museum 2014.

Tidstavle:

År f./e. Kristus

